

SZENT-GYÖRGYI ALBERT PROFESSZOR 70 ÉVE VETTE ÁT A NOBEL-DÍJAT (8.)

A szegedi James Bond az „őrült majomról”

Orvos és az élet titkát kutató tudós, kitűnő tanár volt. De sportoló és szellemesen társalgó humanista is. Katonai dezertőr, aki kémregénybe illő fordulatokkal politizált. Sőt: sármos férfi, akit olyannyira elvárásoltak a nők, hogy négyszer nősült életének 93 éve alatt. Ő Szent-Györgyi Albert, az egyetlen magyar, aki szülőföldjén élt és dolgozott, mikor szegedi professzorként elnyerte a Nobel-díjat – 70 évvel ezelőtt. Erre emlékezve és emlékeztetve villantjuk föl sorozatunkban Szent-Györgyi Albert ellentmondásos életének titkait.

ÚJSZÁSI ILONA

Dezertőr lett, mikor először tevőlegesen is kifejezte politikai véleményét Szent-Györgyi Albert. Minden diáknak kötelezővé tették az I. világháborúban a katonai szolgálatot. Így került 1914

rút, ezért puskájával meglőtte a saját bal karját. Kézszérüléssel hazaküldték. Innen datálható háborúellenessége és radikalizálódása.

Vándorévei alatt mintának tekintette az angolszász demokráciát. Ugyanakkor mindenféle nézetre nyitott volt: kommunista eredetű irodalomról is beszélgetett szegedi diákjaival. Sajtótámadások célkeresztjébe került rektorként – demokratikus reformjai és antifaszizmusa miatt.

„Nem én mentem a politikába – idézi Szent-Györgyit életrajzírója, Ralph W. Moss. – A politika lépett be az életünkbe, amikor könyveket égettek és zsidó barátaimat üldözték, igent vagy nemet kellett mondanom. És én nemet mondtam.” Csatlakozott 1942 karácsonyán a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front-hoz, részben szövegezte, majd aláírta a Bajcsy-Zsilinszky-féle kiáltványt, mely arra szólított föl, hogy Magyarország lépjen ki a háborúból. 1943-ban – más értelmiségekkel együtt – megalapította a Polgári Demokrata Pártot.

„Szegedi James Bond-ként” – gróf Bethlen István fölkérésére – elvállalta, hogy Isztambulban, tudományos előadás leple alatt titkos tárgyalásokat kezd a szövetségesekkel. Izgalmasnak találta, hogy a megbeszélés végéig nem tudta biztosan: a brit vagy német titkosszolgálatlalt tárgyal. Kémregénybe illő fordulatokkal lett főszereplője a cselszövésnek, kapcsolta össze Kállay miniszterelnököt az angol kormánnyal. Ezt a németek olyannyira komolyan vették, hogy Hitler Horthyt magához hívatta és Szent-Györgyi fejét követelte. A tudós ezt tartotta politikai pályája csúcspontjának. Magyarország német megszállását követően a Gestapo üldözte, apósa Horgos melletti szőlőjében, majd Budapesten bujkált, hosszú haját és szakállt növesztett. Fontolgat-

■ PILÓTÁNAK TANULT SZENT-GYÖRGYI ALBERT. A II. VILÁGHÁBORÚ IDEJÉN FONTOLGATTA, HOGY „ÁTREPÜL” A FRONTON

Fotó: Móra Ferenc Múzeum gyűjteménye

ta, hogy repülővel „átugrik” a fronton. Közben az oroszok Debrecenbe vitték, s ott valóságos kényeztetést. Csak 1945 februárjában tért vissza Szegedre.

Köztársasági elnöknek kérték föl a humanista beállítottságú, nemzeti hősnak számító Szent-Györgyit, aki Moszkvában ugyanolyan népszerűségnek örvendett, mint Londonban és Washingtonban. Az újjászervezett parlament képviselőjeként az értelmiség szószólója lett. „Népfrontos” beszédet mondott – Rákosi fölkérésére – a Magyar Kommunista Párt háború utáni első kongresszusán. Am fokozatosan kiábrándult a szovjet hatalomból, s azt érezve, hogy balliberálisként számára nincs hely, kihátrált a politikából. Váratlanul érte a hír 1947 őszén a Svájcban pihenő Szent-Györgyit, hogy pénzügyi támaszát, a „kapitalista” Ráth Istvánt és az antifaszista ellenál-

lásból ismert barátját, Zilahy Lajos író letartóztatták. Nyilvánvalóvá lett számára, hogy a hidegháborúban a Kelet és a Nyugat összebékíthetetlen, s mivel személyes szabadságát is veszélyeztetve érezte, Amerikába emigrált.

→ Keresztúton

„Az emberiség keresztúthoz érkezett” – írta Az őrült majom című műve utószavában. Az egyik tábla „sötét világ felé mutat, amelyet katonai-ipari komplexumok uralnak, és rettegés, gyűlölet, bizalmatlanság irányít. Jellemző vonása a terror, a szörnyű pusztító eszközök... A másik útjelző az ellenkező irányba mutat. Napfényes, békés, tiszta világ felé, melyet jóindulat, emberi összefogás, tisztesség és méltányosság jellemez, amelyben nincs éhség, nincs betegség, és mindenkinek jut benne hely. Az ember nem fecsérrelhet el több időt, döntenie kell, melyik utat választja.”

Am ott nem fogadták osztatlan örömmel a „kommunista Szent-Györgyit”, csak 1955-ben kapott amerikai állampolgárságot.

dolkodóként, az emberi jogokért harcoló professzorként Babits sorai vezérelték: „vétkesek közt cinkos, aki néma”.

„Az ember nem fecsérrelhet el több időt, döntenie kell, melyik utat választja.”
Szent-Györgyi Albert

nyarán medikusként a lengyel frontra. Csaknem két évig bátran harcolt, mentette bajtársait, vitézségi érdemérmét is kapott. De értelmetlennek látta a hábo-

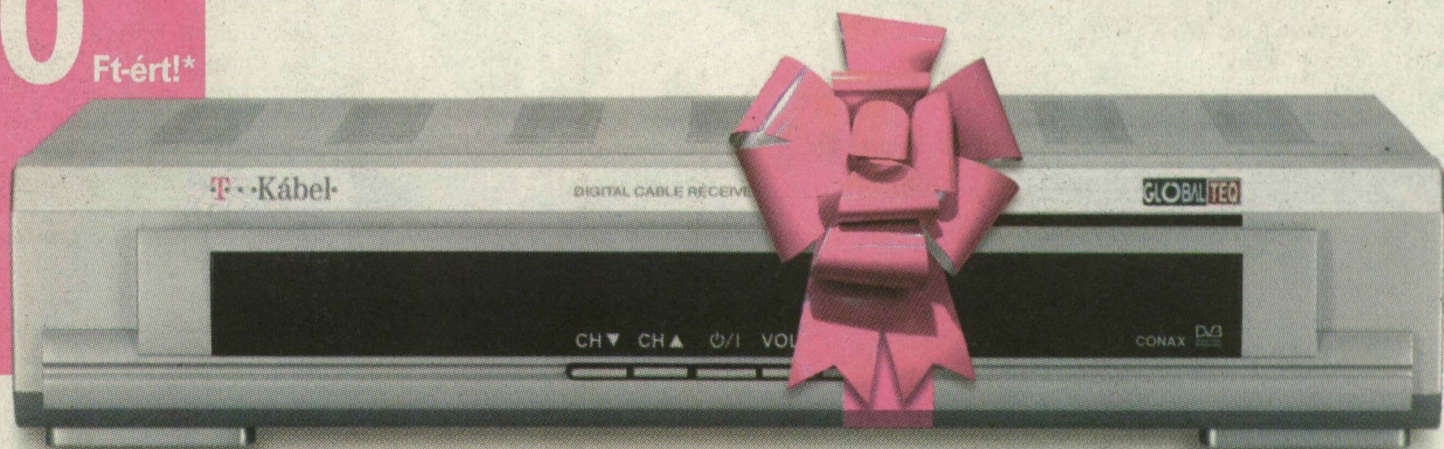
Ajándékozzon karácsonyra digitális előfizetést,

és mi megajándékozzuk rendkívüli Set Top Box vásárlási akciónkkal!*

Akár

4 990

Ft-ért!*

Lepje meg szeretteit a digitális televíziózás élményével!

*A Set Top Box (vevőkészülék) ára egy minicsomag előfizetése esetén mindössze 5 990 Ft, legalább két minicsomag előfizetése esetén mindössze 4 990 Ft. A tájékoztatás nem teljes körű. További részletek: 1298, www.t-kabel.hu. A Set Top Box vásárlási akció 2007. december 1. és december 31. között, vagy a készlet erejéig érvényes új digitális előfizetőkre 1 éves hűségnyilatkozat aláírása mellett.

T · Kábel ·